

Sanskulottenes revolusjon — Bastillens fall

Tekst/illustrasjoner:

Anne Schjelderup/Clipart.com

Filosofiske spørsmål:

Anne Schjelderup og Øyvind Olsholt

Sist oppdatert: 15. november 2003

Det var ikke bare borgerskapet som ønsket forandringer. Også byenes småfolk, sanskulottene, ønsket å ha et ord med i laget. Dette var stort sett arbeidere og kjøpmenn som i gode år hadde relativt greie leveforhold. Men de stod stadig i fare for å falle ned i samfunnets lavere skikt av fattigfolk, tyver, prostituerte og landstrykere — og i år med matmangel sultet de ofte. Sanskulottene hadde et sterkt samhold og ønske om å forsvare egne interesser, samt sterk motvilje mot de rike og adelen. Også de hadde tatt del i de politiske debattene, og fått nyss om opplysningstidens ideer om at alle mennesker var like mye verdt, og derfor burde ha de samme rettigheter. Nå satte de alt sitt håp til stenderforsamlingen, og fulgte forhandlingene i spenning.

Hva er en «sanskulott»?

Sanskulott (fr. sansculotte) betyr «uten bukser» og var opprinnelig en spøkefull betegnelse som før revolusjonen ble brukt om pengeløse forfattere og andre kunstnere. I løpet av revolusjonstiden utviklet imidlertid betegnelsen seg til å bli en hedersbetegnelse på de revolusjonære i de brede lag av bybefolkningen. For det var disse som etterhvert fikk mer og mer makt og delvis tok over hele ledelsen av revolusjonen.

Kornpriser og kaos

På 1780-tallet var det hungersnød i Frankrike. Derfor var det politisk sett svært farlig at tidligere finansminister Brienne i 1787 innførte *fri kornhandel*. Dette innebar at det ikke var noen fastsatt grense for prisen på korn. Den som solgte korn kunne derfor ta den prisen han ville.

Kornprisene steg, og nøden ble derved enda større for den fattige del av befolkningen. Bøndene, sanskulottene og borgerne sto sammen mot adelen og føydalvesenet. Adelen ble til og med mistenkt for å holde korn tilbake i et forsøk på å stanse den voksende motstanden i folket. Men dette førte naturligvis bare til at uroen økte blant den fattige bybefolkningen som var helt avhengig av tilgang til billig brød. Nå nærmet det seg det komplette kaos i Paris, landets hovedstad.

Paris-politikerne gjør hva de kan...

12. juli 1789 samlet 407 valgmenn seg på rådhuset i Paris i håp om å finne en løsning på situasjonen. (Det var disse 407 som hadde valgt Paris-representantene til stenderforsamlingen.) Valgmennene nedsatte en fast rådgivende komité ved siden av det gamle bystyret, og samlet en borgermilits med 200 mann fra hvert distrikt for å holde ro og orden i byen. *Jean Sylvain Bailly* ble utpekt til borgermester.

Stormen av Bastillen

Samtidig samlet det seg tusenvis av mennesker i *Palais Royal* — en offentlig park som vanligvis var et samlingssted for det rike borgerskapet. Den unge *Camille Desmoulins* holdt her en oppglødd tale der han oppfordret folk til å gripe våpen. Folkemassen fant veien til våpenlagrene, brøt seg inn og tok det de kom over.

Så gikk ferden videre mot *Bastillen*. Bastillen var det mest beryktede fengselet i Paris der mange politiske motstandere av kongen gjennom tidene hadde sittet innesperret, blitt torturert og drept. For pariserne var derfor Bastillen selve symbolet på kongens undertrykkelse av folket. Til og med borgermilitsen og kongens garde sluttet seg til den rasende folkemengden. De nådde snart frem til Bastillen, og, siden de var så mange og våpensterke, tok det ikke lang tid før de hadde inntatt hele fengselet. Under stor jubel ble vokterne tatt til fange og alle fangene sluppet fri.

Bastillens fall — Pariskommunens fødsel

Politisk sett var denne hendelsen viktig. Stormen på Bastillen viste kongen at det neppe ville nytte å avsette nasjonalforsamlingen med makt. Stormen hadde også vist hvor politisk farlig Paris-befolkningen var. Samtidig førte den til at rådhuskomiteen sto adskillig sterkere som byens nye styre. Pariskommunen var hermed dannet og borgermilitsen ble utvidet til nasjonalgarde med *Joseph Motier de Lafayette* som kommandant.

Ludvig XVI må gjøre retrett

Stormen av Bastillen viste, ikke bare kongen, men også resten av befolkningen, hvilken makt folket kunne ha. Over hele landet begynte nå lignende opprør å finne sted, og i alle større byer ble det valgt rådhusforsamlinger og borgermestere og det ble også opprettet nasjonalgarder. *Ludvig XVI* følte seg tvunget til å fjerne de militære styrkene og ta den populære finansminister *Jaques Necker* i nåde igjen.

Persongalleri

Jean Sylvain Bailly (1736-1793)

Bailly var en berømt astronom med litterære ambisjoner og interesser. Han hadde ikke vært politisk aktiv før han ble valgt som representant for tredjestanden til forsamlingen av stendene i 1789! Her spilte han imidlertid en sentral rolle ved å lede den såkalte «ballhuseden»: forsamlingen skulle ikke skulle gå fra hverandre før den hadde gitt Frankrike en ny grunnlov.

Camille Desmoulins (1760-1794)

Desmoulins var den vittige og ironiske avismannen som rapporterte den siste politiske utviklingen under hele revolusjonen. Her holder han appell foran folkemassene i Palais Royal i 1789.

Joseph Motier de Lafayette (1757-1832)

de Lafayette var offiser og ble, på bakgrunn av sin glimrende innsats under den amerikanske uavhengighetskrig, kalt for helten av de to verdener. Han deltok i den politiske debatt både i Amerika og i Frankrike, og var den første revolusjonære leder som virkelig ble forgudet av folket.

Kong Ludvig XVI (1754-1793)

Ludvig var ikke født kronprins, men ble konge da både hans far, hans eldre brødre og hans bestefar, kong Ludvig XV, var døde. Han var egentlig en mild mann uten de helt store ambisjonene. Han trivdes best med å gjøre praktisk arbeid, og var slett ikke opptatt av å være konge. Da han likevel ble konge, tumlet han med ideer om reformer som skulle gjøre livet lettere for de fattige i landet.

Filosofiske spørsmål

1. Det fortelles at sanskulottene hadde et sterkt samhold. Kanskje sterkere enn samholdet innen borgerskapet og adelen. Blir samholdet alltid sterkere jo fattigere man er? Samhold regnes som et gode siden man slipper å føle seg ensom og alene. Men hvis du måtte velge mellom samhold, vennskap og fattigdom eller ensomhet og rikdom – hva vil du velge? Hva har etter din mening størst verdi?
2. Sanskulott var opprinnelig en nedsettende betegnelse på fattige kunstnere og andre løse fugler. Men da man begynte å bruke ordet på den revolusjonære delen av bybefolkningen, ble ordet plutselig en hedersbetegnelse. Det er altså omstendighetene som bestemmer hva slags pregning et ord har.

Kan du tenke deg forskjellige omstendigheter hvor de følgende ord har henholdsvis nedsettende og anerkjennende betydning:

- nerd
- røver
- amatør
- fattigfolk
- annerledestenkende

3. Finansminister Brienne innførte i 1787 fri kornhandel. Alle som solgte korn og brød kunne nå ta de prisene de vil. Og siden det allerede var knapphet på korn, førte dette til at prisene steg så mye at de fattige ikke lenger hadde råd til å kjøpe brød.

Hva er etter din mening mest galt her: at det ble innført fri kornhandel – eller at de fattige ikke hadde råd til å kjøpe brød? Hadde frihandel vært greit hvis ingen var fattige? Hadde fattigdommen vært akseptabel så lenge fri kornhandel ikke ble innført?

4. Folket – med sanskulottene i spissen – stormet Bastillen i 1789. De hadde fått nok av undertrykkelse og vanstyre. Men hvorfor var fengsel et det første de stormet? Hvorfor ikke sløttet eller regjeringsbygningene? Hvilken bygning vil du gått løs på dersom du skulle vise din misnøye med styre og stell? Eller vil du gjort noe helt annet? Hva er det aller sterkeste uttrykk for misnøye du kan tenke deg?

Risikerte ikke sanskulottene å slippe ut en rekke farlige forbrytere også da de friga alle fangene på Bastillen? Og var de ikke på en måte selv forbrytere når de gjorde opprør mot staten ved å storme fengsel et? Hvor går grensen mellom rettferdig opprør og forbrytersk pøbel virksomhet? Hvem bør bestemme hvor denne grensen skal gå?

5. På grunn av folkets revolusjonære handlinger ble kongen tvunget til å omgjøre sine beslutninger. Er det alltid slik at man må sette makt bak kravene sine for å bli hørt? Er det alltid slik at den som har makt også har rett? Er det viktig å finne ut hva som er rett og

rettferdig i en situasjon eller er det tilstrekkelig å la den sterkeste vinne?

6. *En revolusjonsfabel:*

På en skole fantes jente som fullstendig dominerte alle de andre elevene. Hun regjerte hele skolen som en ond dronning og ingen turte annet enn å adlyde hennes minste vink. Hun hadde også alle de eldste og sterkeste gutta på sin side så det var ingen som kunne hamle opp med henne. En dag bestemte hun at alle i klassen hennes skulle brennemerkes for å vise at de tilhørte henne. Mange av elevene sa at dette var en god idé – mest fordi de ikke turte å si noe annet. Ingen turte å si imot forslaget. Én etter én ble de så brennemerket i all hemmelighet på skoletoalettet i friminuttene ...

Jenta hadde total makt over sine medelever. Hadde hun dermed også rett til å gjøre det hun gjorde? Hva ville du gjort dersom du hadde total makt over et annet menneske? Tror du at du kunne komme til å gjøre noe som ikke var «rett og riktig»? I tilfelle: hvorfor?